

SCENEN ER SAT

REDNINGSTORTUR

I efteråret 2002 var den 11-årige dreng Jakob von Metzler på vej hjem fra sin skole i Frankfurt. Tæt på sit hjem mødte han en ung jurastuderende, Magnus Gäfgen, som på et tidspunkt havde været venner med hans storesøster. Magnus vidste derfor, at Metzler-familien var meget velhavende, og han misbrugte Jakobs tillid til at bortføre ham. Bagefter forlangte han en million euro i løsepenge.

Magnus var imidlertid ikke nogen særlig kløgtig forbryder. Han forlangte pengene leveret i en indkøbspose på et forud angivet sted og tidspunkt og forventede tilsyneladende, at familien ville følge instruktionen om ikke at kontakte politiet. Siden afhentede han selv løsepengene i sin egen bil.

Det var derfor ikke svært for politiet at fastslå Magnus' identitet og holde ham under opsyn bagefter. Da det blev klart, at han var på vej til at forlade landet uden at løslade Jakob, blev han pågrebet, men nægtede at have noget med sagen at gøre og derfor også at fortælle, hvor Jakob befandt sig.

Politibetjentene var imidlertid sikre på, at Magnus løj, og var bekymrede for Jakob, for de havde ingen livstegn fra ham i over tre dage. Efter en hel dags forgæves afhøringer

var forhørslederen Wolfgang Daschner ved at være desperat.

Han beordrede, at Magnus først skulle trues med og siden udsættes for fysisk pres, hvis han stadig ikke ville ud med, hvor Jakob befandt sig. En af Daschners underordnede bildte Magnus ind, at der var en helikopter på vej med en torturekspert, som ville påføre ham ”smerte, der ville få ham til at ønske, han aldrig var blevet født”.

Truslen om tortur var tilsyneladende troværdig, for den fik ret hurtigt Magnus’ tunge på gled. Desværre viste det sig, at han allerede kort efter kidnapningen havde dræbt Jakob, så det eneste, der kom ud af truslen var, at politiet fik opsporet liget af drengen.

Vi skal vende tilbage til flere detaljer i historien, som mange tyskere kender som Daschner-sagen. Men vi kan nok allerede fornemme forhørslederens dilemma. På den ene side var han sikkert, som de fleste af os, stærk modstander af tortur. Tilmed forbyder den tyske straffelov, som politiet jo også helst skulle følge, klokkeklart den slags metoder.

På den anden side var det Daschners særdeles presserende opgave ikke bare at opklare forbrydelsen, men først og fremmest at redde Jakob. Og så må man vel være parat til at bøje reglerne lidt – i yderste nødsfald? Kunne han se forældrene i øjnene og sige, han havde gjort *alt* for at redde deres dreng, hvis han ikke havde taget dette skridt?

De retslærde, som siden kommenterede sagen, lancerede begrebet ”redningstortur”. Det er en interessant beskrivelse af Daschner-sagen, som også afslører, at vi føler

dilemmaet, selv om der ikke er tale om at redde hundreder eller tusinder af menneskeliv ved at torturere en enkelt. Et enkelt hjælpeløst barn ser ud til at være nok til at presse vores umiddelbare torturmodstand i defensiven.

FRA TRUSSEL TIL HANDLING

Jeg har med vilje valgt at lægge ud med et forholdsvist mildt eksempel. Det er for eksempel en afgørende detalje i Daschner-sagen, at det blev ved truslen, og politiet ganske klart ikke havde i sinde at gøre alvor af den. Men hvad nu, hvis truslen ikke er nok?

Mange fortalere for tortur i sager som denne bliver mere slappe i kødet, når vi skal til at være konkrete. Hvilke metoder skal vi bruge? Hvem skal udføre torturen? Hvad gør vi, hvis det undervejs viser sig, at vi har fat i den forkerte? Når vi stiller den slags spørgsmål, vækker vi også billeder af udførlige torturseancer til live, og det er aldrig noget kønt syn.

Men der er ingen vej udenom, så her kommer et andet og mere rædselsvækkende eksempel. I juli 1943 blev den østrigske jøde Hanns Mayer pågrebet af nazisternes hemmelige politi Gestapo, fordi han havde været med til at omdele anti-nazistiske løbesedler. Han blev udsat for tortur og sendt til Auschwitz, men overlevede. Efter krigen gjorde han symbolsk op med sin tysk-østrigske baggrund ved at tage navneforandring til Jean Améry og skrev blandt andet bogen *Ved forstandens grænser*, som indeholder en berømt beskrivelse af hans oplevelser med tortur.

Améry skriver, at han ikke blev udsat for de værste

former for tortur. Han kalder den sågar ”relativt harmløs”, men det må nu være med tryk på relativt. Han blev bagbundet og hejset op i armene med det resultat, at skuldrene gik af led med en knasende og splintrende lyd, som han aldrig siden kom til at glemme, og derefter pisket til blods med en hestepisk. Selve ordet tortur kommer i øvrigt af det latinske *torquere*, som betyder ”at vride”. Metoden med at vride skuldrene af led har da også alle dage hørt til torturbødlers standard-repertoire.

Men det er ikke smerterne, der gør tortur til ”den mest grufulde hændelse, et menneske kan bære med sig”, siger Améry. De af os, der har prøvet at få rodbehandling uden bedøvelse eller lagt krop til en kompliceret fødsel, ved, at der findes intense smerter uden for torturkældrene.

Den helt afgørende forskel er selvfølgelig, at vi hos tandlægen ved, at pinen får en ende, at vi til enhver tid kan sige stop, og at vi – som regel da – er overbevist om, at tandlægen vil os det godt. Det samme gør sig gældende for en fødende kvinde, for hvem jordemødre, læger og sygeplejersker gør, hvad de kan for at lindre smerterne.

Torturofferet er derimod totalt underlagt en ond vilje, et andet menneske, som vil ham eller hende det ondt. Tortur involverer en total asymmetri i magt: Ofret er totalt magtesløst, og bødlens magt er ubegrænset. Både i kraft af selve situationen, og i kraft af at han har et politisk regime i ryggen, som har sat enhver beskyttelse af fangen ud af kraft.

På den måde adskiller tortur sig fundamentalt fra konventionel afhøring og straf, hvor den sigtede eller straffede

har visse rettigheder og garantier. Ofret bliver bragt i en tilstand af bundløs hjælpeløshed og håbløshed. Resultatet er voldsomme stressreaktioner med mareridt, angstanfald og depressioner. Men endnu mere ødelæggende er det, at tilliden til den sociale verden, tiltroen til andre mennesker og selvrespekten helt bryder sammen.

Améry konkluderer, at enhver, der oplever tortur, ikke længere kan føle sig hjemme i verden. I den forstand fandt Améry da heller aldrig hjem igen, og han begik selvmord mere end 30 år efter krigen. Her kan man virkelig tale om langvarige eftervirkninger.

De to historier, vi nu har kigget på, kunne næsten ikke være mere forskellige, lige bortset fra at de begge handler om tortur. Desværre må vi sige, at det er Amérys historie, der er den typiske. For det første er det sjældent, at politi og militær nøjes med at *true* med tortur. For det andet anvendes tortur næsten altid mod mennesker, der af den ene eller anden grund kritiserer, yder modstand mod eller blot opfattes som en trussel af politiske magthavere.

Daschner-sagen er også atypisk, fordi ofret – bevisligt – var kriminel, hvilket de tyske nazister for så vidt var ligeglade med i Amérys tilfælde. Det handlede bare om at *knække* ham.

ABSOLUT FORBUDT

Den officielle fordømmelse af tortur er noget nær universel. Tortur anser vi almindeligvis som et fænomen, som kun de mest frastødende totalitære regimer eller militærdiktaturer praktiserer. Og de nægter som hovedregel at

være involveret i eller endog have kendskab til tortur. Det har den paradoksale konsekvens for regimets modstandere, at tortur kan komme til at virke endnu mere intimiderende og terroriserende.

For når myndighederne løgnagtigt benægter torturens eksistens, sender det samtidig et signal om, at torturbødderne har frit spil, og at der ikke er nogen at sende appeller til. På den måde kan en skjult trussel være langt mere effektiv end en åben.

Efter Anden Verdenskrig har der i flere og flere lande været den ekstra grund til at nægte brugen af tortur, at man i internationale konventioner har forpligtet sig på at afstå fra den. Artikel 5 i FN's Menneskerettighedserklæring fra 1948 siger kort og godt, at intet menneske "må underkastes tortur eller grusom, umenneskelig eller vanærende behandling eller straf".

I 1984 blev artiklen udbygget med FN's Torturkonvention. Den gør blandt andet gældende, at "ingen særlige omstændigheder af nogen art" kan retfærdiggøre tortur, heller ikke politisk destabilisering eller trusler om krig. Konventionens forbud er med andre ord absolut.

Konventionen siger også, at man på ingen måde må medvirke til tortur. For eksempel ved at 'udlicitere' den til regimer, som enten ikke har tilsluttet sig konventionen eller ikke tager den alvorligt. Den siger også, at regeringer og myndigheder har pligt til at opklare og straffe tortur, hvis den alligevel skulle finde sted.

I konventionen definerer underskriverne tortur som "enhver handling, ved hvilken stærk smerte eller lidelse,